

УДК 631.11

М.В.Щурик, д.е.н.,
Івано-Франківський університет права ім. Короля Д.Галицького,
м. Івано-Франківськ

ІНСТИТУТИ ДУХОВНОСТІ ЯК ОДНА З НАЙВАЖЛИВІШИХ ПЕРЕДУМОВ ВІДТВОРЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

Обґрунтовується потреба запровадження інститутів духовності в процеси організації сучасного земельного господарства АПК. Пропонуються нові критерії оцінювання ефективності відтворення земельних ресурсів.

Обосновывается потребность внедрения институтов духовности в процессы организации современного земельного хозяйства АПК. Предлагаются новые критерии оценивания эффективности воссоздания земельных ресурсов.

The article grounds the necessity of the realization of the spiritual institutes in the process of the organization of the modern land economy. It proposes new marks of the effectual recreation of the land resources.

Ключові слова: духовність, цінності, інституції, збереження, поліпшення, держава, фінансування.

Нинішні критерії оцінки процесу використання, збереження, поліпшення та охорони сільськогосподарських угідь у аграрному секторі економіки базуються на показниках, в основі яких покладено ступінь задоволення матеріальних інтересів власників і користувачів земель. Водночас недостатня увага приділяється духовній субстанції, яка визначає усвідомлене ставлення людини до землі.

Значне загострення економічних, екологічних та соціальних проблем на селі призвело до пошуку вченими причин, що негативно впливають на суспільний відтворювальний процес. Особлива увага при цьому звернена на проблеми розвитку аграрного сектора економіки як найважливішої сфери, що значною мірою визначає рівень життя людини. Першоосновою, головною продуктивною силою сільського господарства, як відомо, є земельні ресурси, використання, збереження, поліпшення та охорона яких забезпечує рівень та ефективність функціонування всього АПК. У нас є всі підстави вважати, що залучення в ефективний обіг земельно-ресурсного потенціалу та удосконалення земельних відносин є одним із стратегічних напрямів соціально-економічного розвитку України [1,с.24]. Таким чином, в основу успішного розв'язання економічних, екологічних, соціальних та інших важливих складових відтворення аграрного сектора економіки покладено чинник формування адекватних земельних відносин, які би забезпечували не лише підвищення економічних показників господарювання, а й поєднували раціональне використання земель крізь призму екології та поліпшення соціального захисту сільського жителя. Йдеться про формування соціумом усвідомленого ставлення до законів природи, землі без якого існування людства матиме загрозливий характер. Перспектива людства багато в чому визначається відповідно до законів природи, на які людина

хоча і не впливає, але їх треба вивчити, щоб знати як влаштувати свою життєдіяльність, не йти всупереч вимогам природи [2,с.24]. Таким чином, перспектива, стратегія подальшого відтворення земельних ресурсів у аграрному секторі економіки має будуватись з урахуванням участі духовного чинника, суть якого полягає в формуванні усвідомленого ставлення гомосу до природи, пізнання її законів тощо. Нині, на наше глибоке переконання, визначальним для суспільства є не так стан його економіки, як стан його духу, і про те, що розквіт (чи криза) другого визначає розквіт(чи кризу) першого, а не навпаки [3]. Саме духовний стан суспільства в Україні визначатиме характер розвитку земельних відносин у нинішніх умовах та на перспективу. Це аксіома, без усвідомлення якої аграрний сектор у цілому та відтворення земельних ресурсів зокрема, приречено на невдачу. Йдеться про потребу переорієнтації цінностей гомосом, які визначатимуть нове, усвідомлене ставлення Людини до землі.

Привиття нового сприйняття земельних ресурсів як блага, що надано Всевишнім для життя на землі, потребує формування та задіяності адекватних інституцій, які нині в Україні не є достатньо розвинутими. Ми повністю поділяємо думку В.В.Юрчишина, який вважає, що серед п'ятох гілок державної влади ключовою є світоглядна (концептуальна) й ідеологічна влада, з формуванням на їх основі законодавчої, виконавчої та судової гілок [4].

Зазначимо, що духовність, потреба формування інститутів духовності, які би прививали суспільству якісно нове, усвідомлене ставлення суб'єктів господарювання в аграрному секторі економіки до землі поки що залишаються недостатньо дослідженими науковцями, практичними працівниками тощо.

Обґрунтувати потребу створення в Україні інституцій, які би сприяли формуванню якісно нових цінностей суб'єктів господарювання в процесі відтворення земельних ресурсів АПК. Запропонувати нові критерії оцінки організації земельного господарства.

Нинішня ідеологія земельних відносин у аграрному секторі будується без достатнього врахування духовної складової процесу відтворення земельних ресурсів. Йдеться про те, що в основі організації земельного господарства суб'єктами володіння та користування землею в аграрному секторі покладаються винятково перманентно зростаючі матеріальні споживацькі інтереси. З цією метою у відтворювальний процес земель часто залучаються додаткові земельні площі, які за своїми потенційними природними властивостями мають мати зовсім інше призначення, оскільки рівень їхньої родючості часто не є високим.

Крім того, нарощування обсягу виробництва сільськогосподарської продукції забезпечується також завдяки додатковому внесенню мінеральних добрив, застосування інгредієнтів генної інженерії тощо. При цьому часто

ігноруються, або не одержують належного розвитку заходи, що стосуються збереження й поліпшення земель, поліпшення екології та вирішення соціального пакету завдань. Інакше кажучи нинішньому відтворювальному процесу притаманне виснажливе, безсистемне, знищувальне (хижацьке) використання земельного фонду.

Характер відтворення земельних ресурсів значною мірою регулюється інформацією, що міститься в земельному кадастрі. Треба зазначити, що нинішні кількісні та якісні характеристики ґрунтів не відповідають нинішнім запитам, оскільки базуються на інформації 30-річної давності. Йдеться про відсутність сучасного земельного кадастру, бонітету земельних угідь, які слугують своєрідним індикатором прийняття рішень щодо розробки заходів, які стосуються оптимізації структури земельних ресурсів, запровадження новітніх науково обґрунтованих сівозмін, оцінювання складу ґрунтів за фізичними, хімічними, біологічними та іншими важливими агровиробничими властивостями, формування адекватного землеустрою тощо. Інакше кажучи нинішня організація земельного господарства в своїй основі майже позбавлена наукової бази, яка повинна би слугувати джерелом об'єктивної інформації з метою проведення заходів поліпшення, збереження та охорони земель. Принагідно зазначимо, що об'єктом наших досліджень є земельний фонд Карпатського макрорегіону як такий, що за своїми властивостями значно відрізняється від загальнодержавного. Насамперед це стосується низької родючості ґрунтів, надмірної подрібненості сільськогосподарських угідь серед господарств населення, високої розораності земельного фонду, значно вищої питомої ваги лісу та лісових земель у складі земельних угідь, значно більших запасів водних ресурсів тощо.

Слід зазначити, що нинішній незадовільний стан земельних ресурсів значною мірою пояснюється недооцінкою духовної складової відтворювального процесу. Взагалі її присутність, потреба врахування в процесі використання, збереження, поліпшення та охорони земель має в основному фрагментарний, безсистемний характер. Тобто звернення до духовного чинника у відтворювальному процесі виникає, як правило, під час виникнення форсмажорних подій, стихійного лиха тощо.

Аналіз та оцінка причин нинішньої індиферентності до духовності суб'єктів володіння та користування земельними ресурсами засвідчує, що найбільш вагомою з них стало запровадження ліберальної моделі організації земельного господарства, найважливіша мета якої полягає в посиленні інтенсивного (виснажливого) використання земель, атрофованість інтересів господарників, які завдають надзвичайно великої шкоди земельному фонду макрорегіону не лише для нинішнього, а й майбутнього покоління. Саме такі пріоритети притаманні земельній реформі, лейтмотивом якої стала приватизація, пошук справжнього власника, господаря землі.

Відповідно до зазначеної моделі реформування земельного господарства,

цілісні земельні масиви колишніх сільськогосподарських підприємств було подрібнено та роздано безкоштовно як земельні паї серед величезної кількості домогосподарств. Нині, за офіційними даними вітчизняної статистики, їх у Карпатському макрорегіоні нараховується близько чотирьох мільйонів. Саме вони в переважаючій своїй більшості спрямовують зусилля на узаконення права приватного володіння земельними ділянками.

Оцінюючи можливі результати таких трансформацій, ми більше ніж переконані, що надання прав приватного землеволодіння значній частині господарств населення в кінцевому рахунку спрямоване не на запровадження заходів поліпшення, покращення земель, розв'язання проблем засміченості та забрудненості, а для створення умов спекуляції, дерибану приватизованих земель, що аж ніяк не вкладається в рамки духовності. Відомо, що в основі спекуляції землю покладені, в першу чергу, матеріальні, а не духовні бажання власників земель (паїв).

Оцінюючи механізм приватизації земельних ресурсів, слід зазначити, що він був спрямований і продовжує здійснюватись нині на розв'язання соціальних меркантильних інтересів дрібного селянства, а не на раціональне використання, збереження, поліпшення та охорону земель завдяки залученню до цього процесу духовної складової.

Відповідно до монетаристської моделі реформування земельного фонду, правляча надбудова сформувала адекватне інституційне забезпечення. Насамперед це стосується земельних служб місцевого, районного та обласного рівня, залучення до цього процесу значної кількості допоміжних обслуговуючих структур, зокрема проектних організацій, архітектури, санітарної та пожежної служби тощо. Зрозуміло, що кожна інституція, яка була залучена до процесу приватизації земельних ділянок домогосподарств, виконувала делеговані їй функції за відповідну грошову винагороду майбутніх власників. Таким чином, в основі організації процесу приватизації земельних угідь було покладено матеріальні, грошові інтереси відповідних інституцій та майбутніх власників. Ми не акцентуємо увагу на існуючий при цьому дерибан, спекуляції, зловживання зі сторони зацікавлених сторін, оскільки це є предметом окремих досліджень. Водночас недооцінювати це не буде виправданим.

Оцінка та аналіз динаміки відтворення земельних ресурсів у Карпатському макрорегіоні переконливо засвідчують, що земельна реформа не забезпечила очікуваної ефективності функціонування земельного господарства. Земельний фонд стабільно продовжує деградувати, незважаючи на соціалізовану безкоштовну роздачу земельних ділянок, проведення заходів приватизації.

Негаразди в організації земельного господарства, що існують вже близько 20 років, вимагають пошуку причин невдач. Однією з них, на наше глибоке переконання, є ігнорування духовним чинником у процесі не лише

використання, а й поліпшення, збереження та охорони земель. На нашу думку, недооцінка духовності може значно загострити проблеми функціонування земельних відносин не лише нині, а й на перспективу. Саме тому доцільним є створення нових та відродження старих духовних інституцій. Без духовності, без створення належної ідеологічної надбудови на всіх управлінських ієрархічних щаблях влади розв'язати нинішні проблеми відтворення земельних ресурсів крізь призму економіки, екології, соціальної сфери майже неможливо. Це аксіома, оскільки побудова цивілізованої держави, оптимізація відтворювальних процесів в економіці й онтології обов'язково потребує адекватного ідеологічного забезпечення, яке генерує основи духовності, формує громадянське суспільство.

Відомо, що колишньою адміністративно-командною системою в Україні було створено потужний ідеологічний апарат на всіх рівнях управлінської вертикалі, навчальних, дошкільних закладах, ВНЗ. Представники функціонуючої ідеологічної надбудови постійно, цілеспрямовано за допомогою адекватних інституцій впливали на діяльність людини, формували її світогляд відповідно до власних компартійних цінностей. Цінності, мислення гомосу постійно та цілеспрямовано спрямовувались на усвідомлене осмислення величі правлячої партії, системи. З цією метою в кожній установі, закладах, підприємствах, населеному пункті були створені потужні ідеологічні інститути, які суворо відстежували цей процес. Можна навести й інші приклади, що засвідчують про організацію роботи та оцінку результатів діяльності ідеологічних інституцій в період перебування України в складі колишнього Радянського Союзу.

Зазначимо, що акт проголошення незалежності нашої держави також у своїй основі базувався на хвилі ідеологічного піднесення, зростання духовної активності українського народу. Водночас, сформовані на той час ідеологічні підвалини духовності суспільства не були довготривалими, такими, щоб сприяли економічному піднесенню аграрного сектора економіки, розв'язанню багатьох соціальних проблем. Навпаки, короткотривале, ситуаційне духовне піднесення значно загостило подальший розвиток АПК у цілому та відтворення земельних ресурсів зокрема.

Йдеться про імплементацію теоретичних і методичних засад приватизації земель колишніх сільськогосподарських підприємств, а також поділ цілісних земельних масивів на дрібні земельні ділянки (паї). Тотальна приватизація, що проводилась під популістськими гаслами рівного права кожного селянина на належну йому земельну ділянку, призвела до загострення депресивних процесів у аграрному секторі. Причому депресивність одночасно торкнулась і відтворення земельних ресурсів, і свідомості нового користувача, власника земельних ділянок.

Відомо, що лише людина генерує характер взаємовідносин, що

складаються в суспільстві, визначає характер усвідомленого ставлення до його проблем. Зазначене повною мірою відноситься до формування духовних засад суб'єктів господарювання до землі в зв'язку з тотальною її приватизацією. Приватизація, на наше глибоке переконання, значно ускладнила, погіршила духовність у суспільстві. Насамперед це стосується проблем реалізації права власності на землю. Загальні популістські лозунги потреби приватизації землі призвели до порушення прав громадян, оскільки реалізація права власності на землю здійснювалась за рахунок ущерблення його в інших громадян. Йдеться про те, що механізм приватизації земель АПК не є досконалим, оскільки не всі володіють однаковими можливостями його реалізації. В кінцевому рахунку досягнення добробуту одних забезпечується за рахунок інших.

Оцінюючи взаємозв'язок приватизації земельних ресурсів із духовною складовою відтворювального процесу, з усією очевидністю можна стверджувати, що він має зворотний, суперечливий характер. Приватизація як радикальний захід, спрямований на покращення використання, збереження, поліпшення та охорону земель, є тривалим процесом. Поспільне прийняття законодавчих документів, спрямованих на негайну приватизацію земельних ділянок, не може належним чином врегулювати взаємовідносини, усвідомлене ставлення нового власника до потреби раціонального використання земельних ресурсів.

Складність розв'язання зазначеної проблеми полягає також у тому, що менталітет нинішніх нових власників до землі був закладений в абсолютній своїй більшості на теоретико-методологічних засадах радянської ідеології і спрямовувався в основному на задоволення матеріальних інтересів. При цьому характер ставлення до землі гомосу втілював суто споживацькі потреби, оскільки земельний фонд сприймався як безжиттєва (механічна) субстанція, що надана людині як безкоштовне благо, призначене для задоволення матеріальних потреб. Отже, ставлення людини до землі було побудоване без урахування законів онтології. Зазначене, на наше глибоке переконання, суттєво впливає на формування усвідомленого ставлення власників до приватизованих ними земель.

Нині приватна власність в аграрному секторі економіки розцінюється значною частиною суб'єктів господарювання як всюдозволеність, що часто спричиняє до порушення загальноприйнятих онтологічних норм використання, збереження, поліпшення та охорони земельних ресурсів. Йдеться про практичну некерованість приватними земельними власниками адекватними інституціями, громадськістю тощо. Така модель відносин власності у аграрному секторі Карпатського макрорегіону призвела до швидкого зростання кількості покинутих і необроблюваних земель, засміченості й забруднення угідь, дерібану земельними угіддями тощо.

Підсумок такої діяльності слід було очікувати, оскільки значна частина

господарств населення (приватних дрібних власників) не має фінансових ресурсів, професійних знань, техніки та обладнання, а тому організовує власне земельне господарство на примітивних технологіях. Крім того, майже 75% нинішніх власників земельних паїв – це особи пенсійного віку. Принагідно зазначимо, що значна частина з них шукає можливості продати приватизовані ними земельні паї (часто протизаконно) за якомога вищою вартістю. Цілком очевидним при цьому є те, що вести мову про духовність, морально-етичні норми, що стосуються землі, було би некоректно.

Модель відтворення земель, що використовується нині в аграрному секторі Карпатського макрорегіону, за змістом належить до категорії «споживацької», згубної та надзвичайно шкідливої для сучасного і особливо майбутніх поколінь, оскільки низький рівень духовності прирікає до порушення природного балансу, що генерується з космосу Творцем людини і землі.

Бездуховне суспільство приречене на загибель. Питання, яке, безперечно, виникає при цьому: коли і в який спосіб? Відповіддю на такий песимізм має стати пошук учених шляхів виходу з нинішньої тупикової ситуації. На наше глибоке переконання, подолати існуючу нині суспільну індіферентність можна завдяки відродженню того, що найбільш суттєво генерує та відроджує духовність шляхом поєднання знань політичної та фізичної економії, об'єктивних законів матеріалізму та онтології.

Відомо, що генезис духовності суспільства забезпечується, як правило, державними інституціями, владними структурами всіх рівнів. Зазначене повною мірою стосується формування характеру взаємовідносин суб'єктів господарювання (власності) до земельних ресурсів.

Функції продуцентів духовності в основному виконують заклади освіти, науки, культури, радіо й телебачення, преса тощо. Саме ці інституції покликані прививати усвідомлене ставлення гомосу до цінностей, духовності. Позитивна динаміка зазначених контрагентів певною мірою засвідчує про результативність їхньої роботи, долучення до формування духовних начал суспільства.

Стан, рівень та можливості привиття духовності закладаються в абсолютній більшості випадків у дошкільних закладах. Для потреб аналізу та характеристики діяльності використаємо офіційні дані Статистичного щорічника Івано-Франківської області за 2008 рік як регіону, який відображає типові риси всього Карпатського макрорегіону. Зокрема, проаналізуємо динаміку діяльності дошкільних закладів області за період 1990-2008 рр. як інституцій, що покликані формувати та прививати елементи духовності наймолодшого покоління суспільства (табл. 1).

Таблиця 1

Дошкільні заклади у сільській місцевості Івано-Франківської області
(на кінець року)

	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008
Кількість закладів	261	204	165	167	177	191	201
У них місць, тис	10,0	7,6	4,4	5,4	5,8	6,2	6,6
Охоплено дітей закладами, % до кількості дітей відповідного віку	14	8	6	12	13	15	16
Кількість дітей у закладах у розрахунку на 100 місць	98	69	77	94	97	102	103

Дані табл. 1 засвідчують, що дошкільні заклади в досліджуваному регіоні за аналізований відрізок часу не одержали належного розвитку. Про це переконливо засвідчує зменшення кількості сільських дошкільних закладів, а також місць у них. Особливо негативним слід вважати низький відсоток охоплення дітей дошкільними закладами, який становив на кінець 2008 року лише 16% від загальної кількості дітей дошкільного віку. Водночас спостерігається надмірна насиченість дітей у розрахунку на 100 місць у 2007-2008 роках. Таким чином, судячи із кількісних показників діяльності дитячих садків у Івано-Франківській області, можна зробити висновок, що вони не одержали належного розвитку і тому не стали продуцентами формування та привиття елементів духовності в наймолодшого покоління. Цілком зрозуміло, що коли 84% дітей дошкільного віку знаходяться поза межами впливу виховних інституцій, вести мову про формування елементів духовності не є коректним. Саме тому ми пропонуємо запозичити механізм формування духовних основ дітей, що мав місце в умовах командно-адміністративної системи. У нас немає ностальгії за організацією ідеології виховання в колишньому Радянському Союзі. Разом з тим недооцінювати його не є виправданим.

Зазначене стосується не лише дошкільних, а всіх навчальних інституцій, починаючи зі шкіл до вищих навчальних закладів усіх рівнів акредитації. Саме навчальні заклади повинні слугувати базисом генерування духовності молодю підростаючою генерацією. Зрозуміло, що при цьому йдеться також про формування усвідомленого ставлення молоді генерації до оптимізації відтворення земельних ресурсів, в основу яких слід покласти поєднання законів онтології та політичної економії.

Функції продуцентів духовності, моральності, як нами зазначено вище, повинні виконувати також заклади культури, бібліотеки, театри, школи естетичного виховання, засоби масової інформації тощо. Аналіз діяльності

зазначених інституцій у досліджуваному макрорегіоні також засвідчує про їх занепад. Причому він стосується не лише матеріальних негараздів, а й генезису духовності.

За офіційними даними Головного управління статистики в Івано-Франківській області за 1990-2008 рр., кількість закладів клубного типу зменшилось із 714 до 660 одиниць, а число місць з 152,3 до 137, 0 тис. Це при тому, що переважаюча частина з них знаходиться в занедбаному та непридатному до використання стані.

Негативна динаміка мала місце також стосовно масових та універсальних бібліотек. Їх кількість зменшилась із 713 до 645 одиниць, а бібліотечний фонд скоротився з 7007 до 5320 тис. примірників. Слід зазначити, що більшість книжного фонду була сформована ще до проголошення незалежності України і тому значно застаріла. Знову ж таки матеріальний стан більшості бібліотек варто оцінити негативно.

Незадовільною слід визначити також роботу інституцій по випуску книжок, журналів і газет. Тираж кількості книг зменшився з 347,0 у 1995 р. до 82,4 тис. примірників. Аналогічна динаміка склалася також щодо тиражів журналів, газет тощо.

Ключова роль у формуванні особливо усвідомленої духовності гомосу належить телебаченню, кіно, радіо, театральній та виставковій діяльності. Варто зазначити, що значна частина з них генерувала й продовжує генерувати нині цінності, які слід вважати як псевдо, квазідуховними. Більшість передач в ефірі висвітлює й сповідує принципи насильства, ненависті, вбивства й інші соціальні пороки, які формують у молодих людей неадекватні матеріальні та моральні цінності. На нашу думку, зазначена проблема потребує розробки та прийняття відповідних заходів на найвищому та місцевому рівнях влади. Причому вони мають мати комплексний, системний характер, оскільки йдеться про майбутнє держави, нації, всього суспільства. Без формування моральних устоїв усвідомленого привиття нових цінностей побудова держави, її майбутнє приречені на невдачу.

Зазначене повною мірою стосується процесу використання, поліпшення, збереження та охорони земель, який повинен базуватись на усвідомленому ставленні до неї як до субстанції, що є живим організмом, раціональне відтворення якої забезпечується завдяки дотриманню вимог духовності, моральності тощо. Ми більш ніж переконані, що успішне вирішення завдань відтворення земельних ресурсів АПК, складовими яких є економічні, екологічні та соціальні складові залежатиме від того, наскільки нинішній власник усвідомить потребу організувати відтворювальний процес, використовуючи при цьому духовну субстанцію як таку, що забезпечує генезис матеріального, соціального, всього суспільного розвитку.

Зважаючи на значущість та важливість моральних устоїв, у

відтворювальному процесі аграрного сектора нині важливою слід вважати потребу створення нових та реанімації раніше діючих професійних інститутів духовності. Йдеться про потребу формування на найвищому державному та місцевому рівнях ідеологічних структур, які би спрямовували свою діяльність на усвідомлене сприйняття суспільством моральних цінностей, які би стали невіддільною частиною нинішнього та майбутнього державотворення. Така потреба пояснюється існуючою нині розбалансованістю, невизначеністю суспільства, що стосується насамперед духовних цінностей, їх пріоритетності, обов'язковості тощо.

Продуцентами духовності серед сільських мешканців, особливо молоді підростаючої генерації, повинні стати дошкільні та загальноосвітні навчальні заклади (школи). Саме вони мають прививати дітям нове усвідомлено-бережливе ставлення до землі, всього довкілля. З цією метою потрібно внести відповідні зміни та корективи в шкільні навчальні плани, які би адресно корелювали з навколишньою природою. Насамперед це стосується привиття знань учнів, які стосуються особливостей флори та фауни місцевої території, земельних, лісових та водних ресурсів, порівнянності їх з іншими регіонами України, іноземними державами тощо. Такий підхід до навчання, на нашу думку, стане ключем у формуванні молодого покоління духовних начал бережливого ставлення до землі як найбільшої та найважливішої цінності, що надана людині Світовим Розумом.

Відтворювальний економічний процес у аграрному секторі Карпатського макрорегіону не одержав належного розвитку. Сільське господарство продовжує знаходитись у депресивному стані. На фоні загальних економічних, екологічних та соціальних негараздів на особливу увагу заслуговує земельний фонд аграрного сектора, який є головним капіталом. Саме земля в сільському господарстві є тим засобом, належне використання, збереження та поліпшення якої забезпечує адекватні результати всього господарського процесу діяльності. Оцінка та аналіз відтворення земельних ресурсів у сільському господарстві Карпатського макрорегіону засвідчують, що нині земельний фонд суб'єктів володіння та користування землею використовується недостатньо. Йдеться не лише про низьку продуктивність, погіршення екології та загострення соціальних проблем на селі, а й низький рівень духовності як чинника, належне застосування якого дає можливість успішно організувати земельне господарство, розв'язуючи одночасно матеріальні потреби суб'єктів володіння та користування землею.

Недооцінка духовної складової відтворення земельних ресурсів у аграрному секторі Карпатського макрорегіону зумовлена декількома чинниками. До найважливіших з них слід віднести: менталітет нинішнього покоління, який був сформований командно-адміністративною системою на досягнення матеріальних інтересів інколи всупереч законам онтології; тотальна дрібна приватизація земельних ділянок господарствами населення;

відсутність загальнодержавної програми, спрямованої на поліпшення, збереження та охорону земельних ресурсів; відсутність належних знань та моральності в нинішніх власників і користувачів земель; деструктивна модель (монетаристська), що використовується нині в процесі трансформації земельних відносин; низький рівень роботи духовних інституцій; недостатня сформованість шкільної програми для сільських загальноосвітніх шкіл. Виходячи з вищенаведеного, генезис та привиття усвідомленого ставлення гомосу до потреби відтворення земельних ресурсів з врахуванням духовних начал у досліджуваному макрорегіоні потребує формування комплексної адекватної програми. Зазначений документ повинен стати найважливішим регулятором формування ставлення суб'єктів володіння та користування до землі, виходячи з того, що вона є найціннішою субстанцією, яка дарована людству Світовим Розумом. Зрозуміло, що реалізація такої програми потребує переосмислення суспільством цінностей, задіяності до цього процесу інститутів духовності, участі в ньому адекватних державних структур та органів місцевого самоврядування. Тільки після виконання зазначеного можна вести мову про належне використання земельного фонду, об'єктивну можливість побудови незалежної української держави.

Список використаних джерел:

1. Хвесик М.А. Стратегічні імперативи раціоналізації землекористування в контексті соціально-економічного піднесення України // Економіка АПК. – 2009. – №3. – С.24-30.
2. Панасюк Б.Я. Природні процеси і людство// Економіка АПК. – 2009. – №7. – С.24-34.
3. Маринович М. Уже не «осанна», але й ще не «розпни»// Дзеркало тижня. – 2005. – 13 серпня.
4. Юрчишин В.В. Формування і системна розбудова новітньої державної аграрної політики // Економіка України. – 2007. – №10. – С.4-14.